

692-121_(2e)

**Aanvullende notitie
bij het VOP/MER Nijkerk-Putten
naar aanleiding van
het concept-toetsingsadvies
van de Commissie MER**

Landinrichtingscommissie Nijkerk-Putten
Dienst Landelijk Gebied
Arnhem, mei 1998

**HERINRICHTING
NIJKERK-PUTTEN**

**Aanvullende notitie
bij het VOP/MER Nijkerk-Putten
naar aanleiding van
het concept-toetsingsadvies
van de Commissie MER**

mei 1998
Landinrichtingscommissie Nijkerk-Putten
p.a. Dienst Landelijk Gebied
Postbus 9079
6800 ED Arnhem

Aanvullende notitie bij het VOP/MER Nijkerk-Putten naar aanleiding van het concept-toetsingsadvies van de Cie MER

Inhoudsopgave	pag.
1. Aanleiding voor een aanvullende notitie	3
Status van deze notitie	3
Aanvullende informatie nodig voor verantwoorde besluitvorming	3
Het VOP/MER is uitgangspunt	3
 2. Aanvullende informatie over beleid, doelen en eisen voor de polder Arkemheen e.o.	 4
2.1 Beleidshoofdlijnen voor Arkemheen	4
Arkemheen: reservaatgebieden, beheersgebieden en overige gebieden	4
Uitbreidingsplannen van Vathorst	4
2.2 Aanvullende informatie voor reservaatgebieden in de Nijkerker- en Putterpolder	5
Beleidsdoelstellingen reservaatgebieden	5
Gevolgen VOP/MER voor (kritische) weidevogels in reservaatgebieden	5
Gevolgen boerderijverplaatsing voor de reservaatgebieden	6
2.3 Aanvullende informatie voor de beheersgebieden in de Nijkerker- en Putterpolder	7
Beleidsdoelstellingen beheersgebieden	7
Gevolgen van het VOP/MER voor weidevogels in beheersgebieden	7
Voorstel voor een ruime jas-begrenzing	8
Mogelijkheden voor peilaanpassing	8
Verdrogingsbestrijding in het VOP/MER	8
Gevolgen van de boerderijverplaatsingen voor de weidevogels in beheersgebieden	9
2.4 Aanvullende informatie voor de overige gebieden in de polder en direct daaraan grenzend	10
Beleidsdoelstellingen overige gebieden en VOP/MER	10
 3. Aanvullende informatie over boerderijverplaatsing naar de polder Arkemheen	 11
3.1 Verplaatsing alleen onder voorwaarden	11
Waarom boerderijverplaatsing of -uitplaatsing	11
Locatiekeuze voor verplaatsingen	11
3.2 Autonome ontwikkeling in het gebied zonder landinrichting	11
'Doemscenario': toename 'hobbyboeren' en 'paardenweitjes'	12
Ander scenario: toename agrarisch natuurbeheer	12
3.3 Duurzame situatie in Arkemheen door boerderijvestiging	12
Boerderijverplaatsing geen maatschappelijke noodzaak, wel duurzame 'win-win-situatie'	13
Meer reservaat in plaats van agrarisch natuurbeheer?	14
3.4 Gevolgen van boerderijverplaatsing voor de milieubelasting	14
3.5 Aanvullende informatie over financiële haalbaarheid en waarborgen voor beheer	14

3.6 Locatiekeuze en landschappelijke openheid	15
3.7 Gevolgen van stedelijke ontwikkelingen voor de weidevogelpopulatie	15
3.8 Relatie boerderijverplaatsing - peilen en begrenzing relatienotagebieden	16
4. Overige opmerkingen	16
Bijlagenoverzicht	17
Samenvatting en conclusies	18

Aanvullende notitie bij het VOP/MER Nijkerk-Putten naar aanleiding van het concept-toetsingsadvies van de Cie MER

1. Aanleiding voor een aanvullende notitie

In het concept-toetsingsadvies van de Commissie voor de Milieueffectrapportage (CMER) van 15 oktober 1997 over het milieueffectrapport "Herinrichting Nijkerk-Putten" is gesteld dat het voorontwerpplan/milieueffectrapport (VOP/MER) voor genoemde herinrichting op onderdelen onvoldoende informatie bevat. In overleg met de CMER en de provincie Gelderland is besloten om de voor deze fase (VOP/MER) als onvoldoende betitelde essentiële informatie in een aparte notitie nader te onderbouwen. De onderbouwing betreft zowel het beter toegankelijk maken van de beschikbare informatie als aanvullende informatie.

Status van deze notitie

Deze notitie is een aanvulling op het VOP/MER en wordt als zodanig ter inzage gelegd. Inspraakreacties op deze notitie worden als inspraakreactie op het VOP/MER gezien.

Aanvullende informatie nodig voor verantwoorde besluitvorming

De opmerkingen van de CMER hebben vooral betrekking op de informatie over de afstemming tussen landbouw en natuur/milieu in de polders (de Nijkerker- en Putterpolder ook wel "Arkemheen" genoemd). Met name wordt gedoeld op het voorstel uit het voorkeursalternatief om bedrijven naar Arkemheen te verplaatsen.

De informatie in het VOP/MER zou onvoldoende zijn om het milieubelang een volwaardige rol te laten spelen bij de besluitvorming. "Dit geldt in het bijzonder voor de (beheers)gebieden buiten de thans begrensde reservaten. De doelen daar zijn niet specifiek genoeg geformuleerd om te kunnen vaststellen welk grasland- en waterbeheer daarbij passen en wat daarvan de consequenties zijn voor eventueel daar te plaatsen agrarische bedrijven. Ook dient zicht te worden geboden op de (beheers)situatie op de langere termijn bij een autonome ontwikkeling, dus zonder boerderijverplaatsing".

Het VOP/MER is uitgangspunt

Deze notitie neemt het VOP/MER Nijkerk-Putten en de daarin beschreven alternatieven als uitgangspunt.

De opzet van de notitie is om vanuit het voor de polder Arkemheen e.o. geformuleerde beleid te komen tot een nadere concretisering van de doelen en eisen voor dit gebied. Vanuit deze doelen en eisen wordt gekeken naar de huidige situatie en de autonome ontwikkeling met betrekking tot het gebruik van de polders. Hierbij komen aspecten als landbouw, natuur, landschap en recreatie aan de orde. Daarbij wordt ingegaan op de gevolgen die de diverse planalternatieven hebben ten opzichte van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling.

Voor de leesbaarheid is ervoor gekozen de notitie de essenties te laten bevatten en waar nodig naar een aantal bij deze notitie behorende bijlagen te verwijzen.

Een korte samenvatting met de belangrijkste conclusies is aan het eind van deze notitie bijgevoegd. De bladzijde is apart leesbaar.

Onder de polder Arkemheen e.o. wordt hier in principe verstaan het in het streekplan Gelderland als landelijk gebied B aangegeven deel van Nijkerk-Putten dat de Nijkerker- en Putterpolder omvat, alsmede een deel van de gebieden bij Achterhoek en Diermen (zie kaart Streekplan in bijlage 9; zonering landelijk gebied).

2. Aanvullende informatie over beleid, doelen en eisen voor de polder Arkemheen e.o.

2.1 Beleidshoofdpijnen voor Arkemheen

Het beleid voor de polder Arkemheen e.o. is in bijlage 1 uitgebreid beschreven. De hoofdlijnen uit dit beleid kunnen als volgt samengevat worden:

- het gebied heeft een belangrijke natuurfunctie met een ook voor die natuur belangrijk landbouwgebruik;
- het grondgebonden landbouwgebruik moet zich duurzaam kunnen ontwikkelen;
- voor het gebied geldt een behoudstrategie, verdroging van het areaal moet worden teruggedrongen;
- weidevogels en wintergasten (ganzen en zwanen) zijn de meest als te behouden en beschermen genoemde natuurwaarden;
- boerderijverplaatsing naar het gebied is alleen mogelijk als daarmee een landinrichtingsbelang is gediend en er winst voor de natuur is te behalen doordat de ruimtelijke en milieuhygiënische situatie verbeterd wordt.

Als wezenlijke kenmerken van het gebied (één van de beste weidevogelgebieden in Nederland) worden in diverse (beleids)nota's steeds genoemd:

- de rust;
- de openheid;
- de bestaande ontwateringstoestand (weidevogels);
- voldoende fourageergelegenheid (ganzen en zwanen).

Arkemheen: reservaatgebieden, beheersgebieden en overige gebieden

In de polder Arkemheen e.o. zijn hier een drietal deelgebieden onderscheiden (zie kaart: Begrensde relatienota en natuurontwikkelingsgebieden). Het betreft de als reservaatgebieden aangewezen delen van de Nijkerker- en Putterpolder (ca. 330 ha), de als beheersgebieden aangewezen gebieden (ca. 1.000 ha) en de overige gebieden. Op deze gebieden wordt hieronder nader ingegaan om tot een nadere concretisering van het beleid en de doelen en eisen te komen.

Uitbreidingsplannen van Vathorst

De plannen voor de woningbouwlocatie Vathorst gaan uit van een begrenzing op de huidige Laak. Voor Vathorst is een locatie-Mer uitgevoerd voor 6700 woningen. Later is besloten hier 10.000 woningen te bouwen. Recent (medio 1997) is tussen de betrokken provincies en gemeenten een principe akkoord bereikt over een grensverlegging van de Laak die een uitbreiding van Vathorst met ruim 130 ha en nog 3.000 woningen extra mogelijk maakt. Dit laatste principe akkoord moet formeel nog bekrachtigd worden.

2.2 Aanvullende informatie voor de reservaatgebieden in de Nijkerker- en Putterpolder

Beleidsdoelstellingen reservaatgebieden

De doelstellingen voor de reservaatgebieden in de polder zijn vrij helder. De inrichting van dit gebied kan na verwerving volledig gericht worden op de natuurwaarden zijnde:

- weidevogels - waarbij in het beleid geen onderscheid is gemaakt tussen kritische of meer algemene weidevogels
- botanische waarden - vooral langs de Zeedijk in relatie tot de brakke omstandigheden
- wintergasten (zoals wilde en kleine zwaan en ganzen)

Volgens het beheersplan Arkemheen (1992) is de begrenzing van de reservaatgebieden mede gebaseerd op de aanwezigheid van botanische waarden en de wens te komen tot afronding van de reservaatvorming zoals die al voor 1975 is gestart door het Staatsbosbeheer. Uit vogeltellingsgegevens blijkt dat kritische weidevogelsoorten in het als reservaat begrensde gebied hun territorium hebben (zie bijlage 2 met tellingsgegevens).

Onder kritische weidevogels wordt hier vooral bedoeld op de steeds zeldzamer wordende kempiaan, watersnip en zomertaling. Meer algemene weidevogelsoorten zijn de grutto, Kievit, schouster en tureluur. De grutto is een kenmerkende representant van de vochtafhankelijke weidevogelgemeenschap in Arkemheen en Nederland. De grutto is daarom gebruikt als representant van de meer algemene weidevogels in Nijkerk-Putten.

Het provinciaal waterhuishoudingsplan Gelderland wijst voor het reservaat in de Nijkerkerpolder duidelijk in de richting van een keuze voor (kritische) weidevogels. Het reservaat in de Nijkerkerpolder heeft de functie water voor land- en waternatuur van het hoogste ecologische niveau, gecombineerd met een weidevogelaanduiding en een daarmee samenhangende wens om lokaal langs de randmeren de grondwaterstanden te verhogen.

Vanuit het beleid is indirect (waterhuishoudingsplan) af te leiden dat voor het reservaat in de Nijkerkerpolder een keuze met een accent op kritische weidevogels voor de hand ligt.

Gevolgen VOP/MER voor (kritische) weidevogels in reservaatgebieden

In het VOP/MER ligt de nadruk op een relatief snelle verwerving (middels verwerving en gerichte uitruil) en inrichting van het reservaatgebied ten behoeve van de kritische weidevogels. Er is bewust voor een accent op kritische weidevogels in het reservaat gekozen omdat deze vogels eisen aan het gebied stellen die in beheersgebieden moeilijker te realiseren zijn (zie bijlage 3). De gewenste hoge grondwaterstanden in het voorjaar en de daarmee samenhangende lage gebruiksmogelijkheden voor de landbouw maken, dat een op herstel van de populatie kritische weidevogels gerichte inrichting en beheer vooral in het reservaat te realiseren zijn. Daarbij zijn kleinschalige inrichtingsmaatregelen - zoals maaiveldverlaging in smalle stroken langs sloten ten behoeve van de watersnip - binnen reservaatgebieden eenvoudig te realiseren (eigendom en beheer in één hand).

Vanuit de eisen die kritische weidevogels stellen (zie bijlagen 3) is het reservaatgebied in de Nijkerkpolder vrijwel ideaal gesitueerd (omgeving) en heeft een behoorlijke omvang (ca. 330 ha). Indien met betrekking tot de ruimtelijke eisen rekening wordt gehouden met het gegeven dat er ca. 1.000 ha beheersgebied omheen ligt kan gesteld worden dat het gebied voldoende potenties heeft om zich tot een goed weidevogelgebied voor de meer kritische soorten te ontwikkelen. Verhoging van de peilen om de gewenste hoge grondwaterstanden in het winterhalfjaar te bereiken (liefst tot bijna maaiveldsniveau) is mogelijk. Gegeven de geohydrologische omstandigheden en de blijvende hoge peilen in de omgeving (beleid laat geen peilverlaging toe) is een verhoging van de peilen met enkele tientallen centimeters te realiseren. In de zomerperiode mogen de peilen voor de weidevogels en het beheer tot het huidige niveau (ca 20 tot 30 cm beneden maaiveld) uitzakken.

Met betrekking tot het beheer biedt de landinrichting alle kansen. Een versnelde verwerving en een daarop volgende inrichting vormen de basis voor het toekomstig beheer. In goed overleg met de beheerder (SBB) zal met de dan (rond het jaar 2005) aanwezige kennis het reservaat optimaal moeten worden ingericht en beheerd.

Met een accent op de kritische weidevogels in het reservaatgebied in de Nijkerkerpolder kan de doelstelling botanische waarden waar deze gerelateerd is aan de zoute kwel, onder druk komen te staan. Hogere peilen zullen immers negatieve consequenties hebben op de zoute kwel. Bij de uitwerking van de inrichting van het reservaat (ca. 2005) zal dit onderwerp nadere aandacht moeten hebben. Overigens zijn de aan zoute kwel gebonden botanische waarden een relict vanuit het verleden. De zoute kwel zal op de (zeer) lange termijn verdwijnen.

Ten aanzien van de wintergasten betekent de keuze voor reservaat dat de geschiktheid van dit gebied als foerageergebied voor zwanen iets zal afnemen (op basis van de in bijlage 3 gepresenteerde parameters neemt de kwaliteisindex van het reservaatgebied af met een factor 0.3 ten opzichte van hetzelfde gebied in agrarisch gebruik).

De meer algemene weidevogelsoorten vinden in het reservaatgebied, evenals de kritische weidevogels, goede leefomstandigheden.

Vanuit de mogelijkheden om aan de eisen te voldoen (vooral de langwerpige vorm en de mede daardoor grote randinvloeden, zie bijlagen 3 en 4) die kritische en ook de meer algemene weidevogels stellen lijkt het reservaat in de Putterpolder niet als meest kansrijke gebied voor herstel en ontwikkeling van de populatie kritische weidevogels te kunnen worden aangemerkt. De huidige situatie met een uitstekende weidevogelstand lijkt deze theorie te weerspreken. De ligging ten opzichte van de randmeren kan hierbij een rol spelen. Uitgaande van de actuele situatie kan ook hier door inrichtingsmaatregelen en peilverhoging, naar verwachting, een verdere ontwikkeling van de weidevogelpopulatie worden bevorderd.

In het beheersplan Arkemheen zijn overigens ook botanische waarden en reeds verworven gronden als reden voor de begrenzing genoemd.

Gevolgen boerderijverplaatsing voor de reservaatgebieden

De alternatieven in het VOP/MER zijn niet onderscheidend ten aanzien van de reservaatgebieden in de Nijkerker- en Putterpolder. De mogelijke nieuwbouw voor te verplaatsen bedrijven blijft in alle gevallen meer dan 200 m van de reservaatgebieden verwijderd. Bij een afstand groter dan 200 m blijkt er in het algemeen geen verstorend effect door aantasting van de openheid (door bosjes, bebouwing etc.) op het nestgedrag van weidevogels meer op te treden (zie bijlage 3). Twee locaties liggen op minder dan 300 meter van de reservaten. Het betreft de locatie langs de Arlersteeg in de Putterpolder en de locatie bij de afrit van het viaduct Watergoorweg-rijksweg A28. In het eerste geval zijn er vergelijkbare elementen (boerderij en camping) op kortere afstand van het reservaat en in het tweede geval ligt de locatie bij een hoge oprit en vlakbij de A28.

Vanuit de in bijlage 3 gepresenteerde parameters voor kritische weidevogels kan geen extra effect van de aanleg van te verplaatsen bedrijven op de reservaten worden aangetoond (zie bijlage 4 met bijbehorende kaart).

De snellere verwerving en inrichting in het kader van landinrichting hebben wel een duidelijk positieve invloed op de reservaten. In theorie betreft het hier echter alleen een tijdsfactor (de eerdere realisatie) en zal in alle gevallen uiteindelijk dezelfde kwaliteit bereikt kunnen worden.

2.3 Aanvullende informatie voor de beheersgebieden in de Nijkerker- en Putterpolder

Beleidsdoelstellingen beheersgebieden

Uit de voor dit gebied geformuleerde doelstellingen blijkt onder andere dat:

- het gebied een belangrijke natuurfunctie heeft (weidevogels);
- de grondgebonden landbouw in dit gebied zich duurzaam moet kunnen ontwikkelen, voorzover de natuurwaarden niet worden geschaad.

Uit de doelstellingen valt af te leiden dat in dit gebied natuur en landbouw een plaats moeten hebben, niet in de laatste plaats vanwege de natuurwaarden (weidevogels).

Duidelijk is dat openheid en rust en vochtige tot natte omstandigheden belangrijke randvoorwaarden zijn voor behoud van de weidevogelpopulatie. Ook het grondgebonden landbouwgebruik is van belang in relatie tot de gewenste afwisseling in de graszode en de beschikbaarheid van voedsel (zie beheersplan).

Er is in het beleid geen onderscheid gemaakt tussen kritische en/of meer algemene weidevogelsoorten. Uit vogeltellingsresultaten blijkt dat ook de begrensde beheersgebieden een uitstekende weidevogelpopulatie herbergen, waarbij naast de algemenere weidevogels, ook kritische weidevogels (watersnip en zomertaling) voorkomen (zie bijlage 2). De Landinrichtingscommissie heeft, mede gezien het beschikbare instrumentarium, de keuze gemaakt zich te richten op de algemene weidevogels.

Het beleid geeft aan dat peilverhoging alleen mogelijk is indien dit voor de landbouw geen onevenredige schade oplevert of schadevergoeding plaatsvindt. Bij de herziening van het begrenzenplan Arkemheen kan overwogen worden (overeenkomstig tekst uit waterhuishoudingsplan Gelderland, zie bijlage 1) een vergoedingsbasis voor vernatting van percelen in te bouwen.

Het beleid is over het peilbeheer duidelijk als het gaat om de vraag of verlaging mogelijk is. Het antwoord is nee.

Gevolgen van het VOP/MER voor weidevogels in beheersgebieden

In het VOP/MER is gekozen voor een duidelijke verwevenheid van landbouw en natuur in de beheersgebieden. Het behoud van de meer algemene weidevogels in samenhang met een landbouwkundig gebruik staat hierbij voorop. Ook wintergasten vinden goede omstandigheden in dit soort gebieden.

De beheersgebieden zijn, in samenhang met het reservaatgebied, ook van belang voor kritische weidevogels. Vooral de fourageermogelijkheden zijn van belang. Ook broedsucces is mogelijk, zo blijkt uit de tellingsgegevens. Kleinschalige inrichtingsmaatregelen kunnen mogelijk bijdragen aan een grotere betekenis van de beheersgebieden voor weidevogels (med. A. Beintema). Het VOP/MER biedt voldoende ruimte om dergelijke kleinschalige maatregelen in het ontwerp-plan nader uit te werken. Wat moeilijker te realiseren zal zijn is het voor kritische weidevogels gewenste hoge peil in het winterhalfjaar (tot maart/april); dit gaat niet samen met het gewenste agrarische gebruik. De vraag of een verdere fijnregeling van de peilen mogelijk is, die tegemoet komt aan de wensen van landbouw en natuur, wordt in het kader van het peilbesluit onderzocht (zie bijlage 5, plan van aanpak ten behoeve van het peilbesluit). Er wordt hier daarom volstaan met een ruwe benadering. Een algemene peilverhoging voor kritische weidevogels tot een peil van minder dan 40 cm beneden maaiveld in het relatief vlakke poldergebied gaat niet samen met een min of meer normaal landbouwkundig gebruik. In bijlage 6 is globaal ingegaan op de mogelijkheden tot vernatting van het poldergebied. Uit deze bijlage blijkt dat bij een verhoging van de peilen tot een niveau van grondwaterstand I het normale landbouwkundig gebruik niet inpasbaar wordt geacht.

Vanuit de *theorie* (zie bijlage 3) kan gesteld worden dat de beheersgebieden goed gesitueerd zijn. Wel valt op dat de A28, en in mindere mate de Bunschoterweg en de Berencamperweg, bronnen van verstoring zijn (zie bijlage 3, "lawaaï") en derhalve een effect op de kwaliteit van het beheersgebied hebben. Uit de praktijk (tellingsresultaten) blijkt dit ook. Uit de tellingsgegevens valt echter ook op dat de weidevogels zich plaatselijk minder laten afschrikken door wegen en andere verstoringbronnen dan de theorie aangeeft (zie bijlage 2). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat continu lawaai (snelweg) vanwege het monotone karakter minder verstrend werkt dan periodieke storingen (bijv. een enkele fietser).

Het wegenstelsel in de Nijkerkerpolder is recent door de gemeente verkeersluw gemaakt middels verbodsbepalingen. Het autoverkeer op deze wegen is daardoor sterk verminderd. Het effect op de weidevogels (praktijk) is vanwege de korte periode nog niet aan te geven. Het VOP/MER geeft aan dat, indien deze verbodsbepalingen op termijn onvoldoende blijken te werken, fysieke maatregelen (zoals afsluitingen) overwogen zullen moeten worden.

Voorstel voor een ruime jas-begrenzing

De laatste jaren is steeds duidelijker geworden dat veel weidevogels, en zeker ook de voor Arkemheen karakteristieke soort Grutto, baat heeft bij een mozaïek van agrarische en minder intensief agrarisch gebruikte percelen (zie bijlage 3, blz. 6 - waaruit indicatief af te leiden is dat bij meer dan 70% beheer in een gebied het rendement van extra beheersovereenkomsten iets afneemt - parameter gaat van 0,8 naar 0,7).

Vanuit het inzicht dat een mozaïek goed scoort en de aanwezigheid van/potenties voor weidevogels in aanliggende gebieden in de Nijkerkerpolder, bij Diermen en bij Achterhoek/Holk, is in het VOP/MER voorgesteld om een groter zoekgebied aan te wijzen waarbinnen beheersovereenkomsten kunnen worden vastgesteld. Deze benadering voor de begrenzing van beheersgebieden wordt veelal als 'ruime-jas' betiteld. Een en ander dient bij de evaluatie van het begrenzingenplan aan de orde te komen.

Mogelijkheden voor peilaanpassing

Het huidige peilbesluit voldoet aan de eisen die algemene weidevogels stellen aan nestel- en voedselgebieden. Het blijkt een goed evenwicht tussen de eisen die weidevogels en landbouw stellen. In de praktijk ligt het peil voor grote delen van het poldergebied tussen 25 en 40 cm beneden maaiveld. In de praktijk komen zowel algemene en kritische weidevogels in het gebied voor.

Vanuit de landbouwdoelstelling zal nader onderzoek uitwijzen waar een hoger peil mogelijk is; gedacht kan worden aan de zuidzijde van de Putterpolder en de zuid-oosthoek van de Nijkerkerpolder, dus buiten het huidige beheersgebied. In deze gebieden zal dan wel een afweging gemaakt moeten worden tussen de extra kosten voor inrichting en beheer plus de extra vernattingsschade (zie bijlage 6), en de baten (weidevogels en mogelijk ook botanische waarden). Het gegeven dat deze gebieden sterk binnen de invloedzone van de A28 en de Bunschoterweg liggen vormt een factor om rekening mee te houden bij de afweging over de zin van een dergelijke peilverhoging.

Vanuit de weidevogels bezien heeft een hoger peil dan 40 cm beneden maaiveld in de beheersgebieden alleen voor de kritische weidevogels een duidelijk positief effect (zie bijlage 3, blz. 7 - beheersgebied met een peil minder dan 40 cm-mv t.o.v. beheersgebied met een peil meer dan 40 cm-mv). Zoals reeds eerder betoogd (zie ook bijlage 6) is een hoog peil van minder dan 40 cm beneden maaiveld in het winterhalfjaar (tot april) voor de landbouw niet realistisch.

Het peilbesluit voor de polders wordt binnenkort herzien (zie bijlage 5). In dat kader wordt over de mogelijkheden voor een verdere fijnregeling van het peil nagedacht. De mogelijkheden voor grote veranderingen zijn binnen het huidige beleid - op basis van de thans voorhanden zijnde informatie - beperkt.

Wel is bijzondere aandacht nodig voor het handhaven van de vastgestelde peilen. In een zeer recente rapportage van het Staatsbosbeheer - weidevogels in de peiling, deelrapport Arkemheen, 1997 - uitvoering door Buro Hemmen - worden gegevens gepresenteerd met betrekking tot de peilen die er op wijzen dat het vastgestelde peil (relatienotagegebied Nijkerkerpolder 0,65 cm beneden NAP) niet steeds gehandhaafd kan worden (volgens figuur 4 uit het rapport "Arkemheen weidevogels in de peiling" tussen de 0,65 - NAP en 0,90 cm - NAP). Ook de recente uitvoering van zogenaamde A2-waterbeheersingsplannen in de polder hadden onder meer als doel de handhaving van de vastgestelde peilen te verbeteren.

Het onderzoek ten behoeve van het peilbesluit zou beter antwoord kunnen geven op de vragen: wordt het peilbesluit gehaald (vooral in het voorjaar), zo nee - waarom niet en welke inrichtingsmaatregelen zijn dan nodig om het peil wel te kunnen handhaven. Dergelijke maatregelen kunnen in het kader van de landinrichting worden getroffen, het VOP/MER biedt hier ruimte voor en nadere uitwerking kan in het landinrichtingsplan geschieden.

Verdrogingsbestrijding in het VOP/MER

Het gehele poldergebied is aangemerkt als verdroogd gebied. Met betrekking tot de bestrijding van de verdroging geeft het VOP/MER een vermindering van de verdroging in de polders op bijna 20% van de oppervlakte te zien. Dit percentage is terug te voeren tot het reservaatgebied, waar het ideale peil voor kritische weidevogels kan worden ingesteld. Indien voor het beheersgebied de grutto als doelsoort wordt aangehouden, zoals de Commissie doet, kan bij een peil van 25 tot 40 cm beneden maaiveld worden gesteld dat ook hier geen sprake van verdroging meer is. Het percentage ligt in dat geval veel hoger; het is echter niet aan de commissie deze conclusie te trekken.

Maatregelen ter handhaving van de vastgestelde peilen zullen eveneens een positief effect hebben op de bestrijding van de verdroging. De mogelijkheden en het effect van een betere

peilhandhaving op de grondwaterstanden zijn thans moeilijk aan te geven. Het nadere onderzoek in het kader van het peilbesluit kan hier antwoord op geven.

De grondwaterstanden in Arkemheen zijn verder in belangrijke mate beïnvloed door de inpoldering van Zuidelijk Flevoland en (in mindere mate) de waterwinning bij Holk. Eerdere studies (Iwaco, 1992 - Grondwaterbeheer Midden Nederland) geven aan dat de invloed van de waterwinning Holk op de freatische grondwaterstanden in de polders zeer beperkt is.

Gevolgen van de boerderijverplaatsingen voor de weidevogels in beheersgebieden

De in twee alternatieven (voorkeursalternatief en samen sterk) aangedragen locaties voor boerderijverplaatsing hebben in zekere mate een negatief effect op weidevogels. Dit negatieve effect komt vooral tot uitdrukking in de aantasting van de openheid en verstoring (zie bijlage 3). Tot een afstand van ca. 200 meter is sprake van een (afnemende) verstoringinvloed op de weidevogels.

Met behulp van het *theoretisch model* uit bijlage 3, de tabel op blz. 6, is voor alle potentiële nieuwbouwlocaties nagegaan wat de extra versturende invloed is. Het model geeft aan dat deze extra versturende invloed in alle gevallen beperkt is, omdat er sprake is van overlap met andere bronnen van verstoring.

In de *praktijk* blijkt uit de tellingen ('92 en '95) dat de weidevogels genuanceerd reageren op de verstoringen door wegen; op de kaart van bijlage 4 komen ook weidevogels voor binnen de theoretische verstoringinvloedsferen van de wegen. Daartegenover staan gebieden die theoretisch ongestoord zijn, maar waar in de praktijk een duidelijk lagere weidevogeldichtheid wordt geconstateerd. Het is blijkbaar ondoenlijk alle factoren in de juiste proporties in een model te vatten. Vandaar dat nadrukkelijk wordt gesproken van een theoretisch model. De invloedssfeer van de potentiële nieuwbouwlocaties vertoont in een aantal gevallen overlap met, uit veldinventarisaties gebleken, geschikt broedgebied. Dit wordt in de tabel hieronder weergegeven. In het achtergronddocument "Natuur" zijn de boerderijbouwlocaties op grond van het voorkomen van weidevogels gewaardeerd; deze waardering is eveneens in de tabel overgenomen.

Locatie	Waargenomen grutto's	Waargenomen kieviten	Waargenomen scholeksters	Waargenomen tureluurs	Relatieve waardering boerderijlocatie
Bontepoort/Laak	o	o	o	-	+
Plankenhut/west	-	-	+	-	+
Plankenhut/oost	-	-	-	-	+
Bremerseweg/ Bontepoort	+	+	+	-	-
Watergoorweg	-	-	-	-	+
Wildsteeg/ Arkersluisweg	+	+	+	+	-
Middelbeekweg, nabij P-plaats A28	+	+	+	-	-
Arlesteeg/Blinde-steeg nabij camping	o	o	-	+	+
+ = wel, - = niet waargenomen, o = in de nabijheid waargenomen					+ = locatie met weinig invloed - = locatie met negatieve invloed

Voor de resultaten van de berekeningen per boerderijbouwlocatie wordt verwezen naar bijlage 4. De praktijk geeft echter al aan dat deze weerbarstiger is dan de theorie. Op dit moment is er echter niet meer kennis beschikbaar om betere voorspellingen te kunnen doen.

De voorgestane bedrijven (zie ook verder) maken een relatief hoog percentage weidevogelbeheer inpasbaar van minimaal 50%. Dit is ook een eis bij de hervestiging. Het gedeelte van maximaal 50% van de huiskavel met normaal agrarisch gebruik blijkt in de praktijk niet ongeschikt te zijn als broedgebied voor weidevogels, mits de boer rekening houdt met de nesten. Voor wat betreft het beheersgedeelte is er in wezen geen verschil met veldkavels met een beheersovereenkomst.

Thans is op ca. 40% van de oppervlakte beheers- en reservaatgebied een beheersovereenkomst van kracht. Ongeveer 35% hiervan heeft een zwaar beheer (maaaidatum na 15 juni). De oppervlakte en zwaarte van het beheer blijven wat achter bij de verwachting wanneer uitgegaan wordt van de inpasbaarheid van het beheer. Er is bij het afsluiten van beheersovereenkomsten thans geen duidelijk verschil aantoonbaar tussen nevenberoeps- en hoofdberoepsbedrijven.

2.4 Aanvullende informatie voor de overige gebieden in de polder en direct daaraan grenzend

Beleidsdoelstellingen overige gebieden en VOP/MER :

Het beleid maakt voor het in het streekplan als “landelijk B” aangegeven gebied (zie kaart blz. 17 VOP/MER) geen verschil tussen beheersgebied en niet onder de relatienota vallende gebieden. Ook de weidevogels trekken zich weinig aan van de relatienotabegrenzing. Delen van het gebied Achterhoek en Holk herbergen vanuit provinciaal perspectief een uitstekende weidevogelpopulatie. Het VOP/MER doet daarom voor drie van de vier alternatieven (inclusief het voorkeursalternatief) de suggestie voor dit gebied - voor zover geen reservaat - de ruime jas methode toe te passen (zie blz. 43 VOP/MER).

Verder wordt alleen voorzover nodig onderscheid gemaakt tussen beheersgebied en overig “landelijk gebied B”. Redenen om onderscheid te maken zijn bijvoorbeeld de aanwezigheid van wegen als de Bunschoterweg en de A 28.

De buiten het “landelijk gebied B” gelegen gebieden zijn in deze notitie verder alleen beschouwd als omgeving, voorzover er directe relaties met de Nijkerker- en Putterpolder zijn.

3. Aanvullende informatie over boerderijverplaatsing naar de polder Arkemheen

3.1 Verplaatsing alleen onder voorwaarden

Boerderijverplaatsing naar de polder Arkemheen is in het VOP/MER in twee van de vier alternatieven opgenomen. In de alternatieven "op eigen kracht" en het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) wordt uitgegaan van uitplaatsing van bedrijven buiten het landinrichtingsgebied Nijkerk-Putten. In de alternatieven "samen sterk" en het voorkeursalternatief wordt onder voorwaarden ruimte geboden voor maximaal vijf boerderijverplaatsingen naar de polder Arkemheen. Deze voorwaarden zijn vrij uitgebreid beschreven op blz. 34 tot 38 van het VOP/MER. Kort samengevat zijn volgens het VOP/MER voor twee alternatieven maximaal 5 boerderijverplaatsingen naar Arkemheen mogelijk als:

- de verplaatsingen een bijdrage leveren aan de verbetering van de verkavelingssituatie voor de achterblijvende bedrijven en/of bijdragen aan het vrijmaken van gronden in natuurgebieden en ten behoeve van de aanleg van landschapselementen (incl. milieuwinst - verzuring), en
- de verplaatsers bereid zijn in belangrijke mate bij te dragen aan het realiseren van de natuurdoelstellingen, m.a.w. bereid zijn om weidevogelbeheer op te nemen in de bedrijfsvoering en verder al het mogelijke te doen om de weidevogelpopulatie in de Nijkerker- en Putterpolder in stand te houden, en
- de vestiging plaats vindt op een vanuit het beleid acceptabele locatie, waarbij het landinrichtingsbelang en het voorkomen van schade aan de weidevogelstand de mate van acceptatie bepaalt (in het VOP/MER zijn 8 mogelijke locaties aangegeven, een beoordeling vanuit natuur, landschap en landbouw is aangegeven).

Waarom boerderijverplaatsing of -uitplaatsing

Bij de planvorming in het kader van de landinrichting is de behoefte aan verplaatsing van bedrijven onderbouwd door een toedelingsonderzoek. Boerderijverplaatsing draagt bij aan verbetering van de verkavelingssituatie in de landbouw. Bovendien worden door boerderijverplaatsing lokaal de mogelijkheden verruimd voor realisatie van natuur- en landschapselementen. Daarnaast leveren verplaatsingen in het landgoederengebied een bijdrage aan de vermindering van de verzuring ter plaatse. De bijdrage die boerderijverplaatsing levert aan verbetering van de verkaveling is beschreven in het achtergronddocument landbouw.

De mogelijkheden voor realisatie van natuur en landschap hangt af van de te verlaten locatie. Van te voren is niet vast te stellen welke locaties vrijkomen.

De bijdrage die verplaatsers leveren aan de vermindering van de verzuring is sterk afhankelijk van de individuele bedrijfssituatie. Naar verwachting worden er twee bedrijven uit het landgoederengebied verplaatst. Minstens één van deze bedrijven is in de huidige situatie een gemengd bedrijf. De effecten op de vermindering van de verzuring zijn vooral lokaal van karakter (vermindering depositie op nabijgelegen voor verzuring gevoelige elementen). De invloed op de vermindering van de verzuring op de bredere omgeving is minimaal.

De mate waarin op de te verlaten locatie natuur- en milieuwinst is te behalen vormt een belangrijke factor bij de afweging van het landinrichtingsbelang van een verplaatsing.

Locatiekeuze voor verplaatsingen

De vraag waar de boerderijen hervestigd kunnen worden is moeilijker te beantwoorden.

Uitplaatsing naar niet nader onderzochte locaties buiten Nijkerk-Putten is een reële mogelijkheid.

Aangezien de nieuwe locatie overal op de wereld buiten Nijkerk-Putten kan liggen, zijn er geen uitspraken te doen over de gevolgen van vestiging op de nieuwe locatie. Het ruimtelijk en ander beleid bieden echter de nodige waarborgen dat uitplaatsingen geen belangrijke negatieve effecten hebben.

Verplaatsingen binnen Nijkerk-Putten zijn op basis van de huidige inzichten vrijwel alleen mogelijk naar Arkemheen. Voor dit gebied geldt echter een sterk restrictief beleid ten aanzien van nieuwvestigingen.

3.2 Autonome ontwikkeling in het gebied zonder landinrichting

De autonome ontwikkeling voor het gebied is moeilijk te voorspellen. Naar besten weten is in het kader van de planvorming door middel van een landbouwstructuuronderzoek nagegaan, hoe de landbouw in Nijkerk-Putten zich vermoedelijk zal ontwikkelen. Een samenvatting hiervan en een nadere uitwerking voor de polder Arkemheen en het deelgebied Holk is in bijlage 7 bij deze notitie

weergegeven. Een belangrijke conclusie is dat zonder vestigingen nieuwe bedrijven Arkemheen in agrarisch opzicht sterk aan waarde zal inboeten.

Een van de onzekerheden in dit onderzoek is het agrarisch natuurbeheer in de polder. In het onderzoek wordt verondersteld dat agrarisch natuurbeheer economisch minder aantrekkelijk wordt en dus afneemt. Evenzeer kan echter worden verondersteld dat het effect hiervan op de kansen voor agrarisch natuurbeheer juist verder toenemen.

Uit de in bijlage 7 opgenomen berekeningen blijkt dat de bestaande bedrijven op langere termijn ("2013") gezien het grondaanbod voldoende grond bij huis zouden kunnen hebben voor een goede en vanuit het milieu verantwoorde bedrijfsvoering. Echter, zonder herverkaveling en verplaatsing zal een verkaveling met 60-80% van de grond bij huis niet mogelijk zijn (de versnippering blijft bestaan - zie achtergronddocument landbouw, het toedelingsonderzoek). Op grond van de landbouweconomische berekeningen zijn er rond 2013 in de polder vermoedelijk nog ca. 5 bedrijven en in het deelgebied Holk nog ca. 24 bedrijven met meer dan 20 NGE. Het aantal gespecialiseerde melkveebedrijven in deze twee gebieden is vermoedelijk gedaald tot minder dan 20, waarvan 4 à 5 in de polder. Het beheer in de polder zal derhalve in de autonome ontwikkeling - net als in de huidige situatie - in overwegende mate door bedrijven buiten het gebied moeten plaatsvinden. Deze bedrijven van buiten het gebied hebben steeds minder belang bij het winnen van voer uit de polder. Immers, vlak bij huis komt door vermindering van het aantal bedrijven en de hogere melkproductie per koe voldoende grond beschikbaar. Op deze grond kan het benodigde kwalitatief goede voer worden gewonnen.

De grote afstand van de bedrijven tot de polder zal een steeds grotere belemmering vormen voor een goed beheer van de graslanden in de polder. Door de stedelijke ontwikkeling rond het gebied wordt de bereikbaarheid van de gronden in de polder steeds slechter. Vooral de ontwikkelingen rond Amersfoort en Nijkerk maken dat een deel van de huidige buitenblokkers en van de bedrijven ten zuiden van Nijkerk in de toekomst door stedelijk gebied moet om de polder Arkemheen te kunnen bereiken. Agrarisch verkeer door stedelijke gebieden is om twee redenen niet wenselijk: vanuit een strijdigheid met de stedelijke functies en vanwege de belemmeringen die in het stedelijk gebied voor het agrarisch verkeer ontstaan (drempels e.d.).

'Doemscenario': toename 'hobbyboeren' en 'paardenweitjes'

De gebruikswaarde van de polder voor de gangbare landbouw neemt als gevolg van bovengeschetste ontwikkelingen in de autonome ontwikkelingen af. Het gras is steeds minder nodig voor buiten de polder gelegen bedrijven, de schijnbare afstand neemt toe en het gebied kent fysische en planologische beperkingen voor andere vormen van grondgebruik. De kosten van het beheer nemen toe en de opbrengsten nemen af.

Deze ontwikkelingen brengen risico's met zich mee voor ongewenste ontwikkelingen in de polder. Een risico dat belangrijk versterkt wordt door de steeds dichterbij komende verstedelijking.

Uitgaande van een blijvend graslandgebruik (planologisch vast te leggen) kan met name in de zuidwesthoek (de rand van Nijkerk en de invloedssfeer van Amersfoort) een toename van het aantal paarden-, pony- en schapenweiden verwacht worden. Het 'doemscenario' gaat ervan uit dat de komende jaren het aantal neven- en hobbybedrijven toeneemt op een voor de weidevogels schadelijke schaal.

Ander scenario: toename agrarisch natuurbeheer

Een ander scenario gaat uit van de huidige trend, dat de belangstelling voor agrarisch natuurbeheersovereenkomsten, door afnemende agrarische gebruikswaarde, nog verder toeneemt en het met het hobbymatige gebruik wel mee zal vallen.

Door het absolute verbod van opstallen, de beperkte rijmogelijkheden en de ruime en geschiktere mogelijkheden buiten de polder (Achterhoek, Nijkerkerveen, etc.) is de vraag of de polder wel zo aantrekkelijk is voor paarden- en pony-activiteiten.

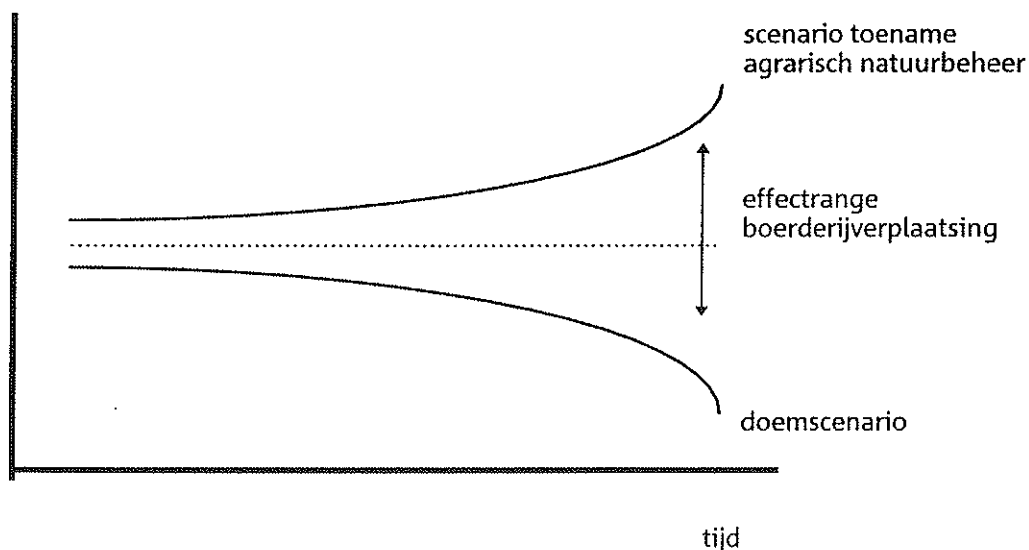
Op dit moment is de belangstelling voor agrarisch natuurbeheer groot. Als uitgegaan wordt van de huidige trend, neemt de belangstelling voor agrarisch natuurbeheer nog verder toe. In dit scenario zou een versterking van het agrarisch gebruik in het nadeel van weidevogels zijn.

3.3 Duurzame situatie in Arkemheen door boerderijvestiging

Verplaatsing van bedrijven naar de polder kan onder de in het VOP/MER geschetste randvoorwaarden. Van belang is dat de bedrijven bereid zijn om weidevogelbeheer voor minimaal 50% van de oppervlakte op te nemen in de bedrijfsvoering en verder al het mogelijke te doen om de weidevogelpopulatie in stand te houden. Deze bedrijven (van ca. 60 ha, een lage veedichtheid - ca. 1,2 melkkoe per ha - en minimaal 50% agrarisch natuurbeheer) zorgen voor een duurzame situatie. Omdat de autonome ontwikkeling niet goed voorspeld kan worden, kan niet gesteld

Een en ander kan in onderstaande figuur worden samengevat.

weidevogelstand

Toelichting:

Volgens het doemscenario vormen paardenweides etc. een grote bedreiging voor de weidevogelstand. Bij het scenario 'toename agrarisch natuurbeheer' neemt de weidevogelstand verder toe. De effecten van de boerderijverplaatsingen zitten hier tussen in, waarbij de positieve effecten groter zullen zijn als de juiste locaties worden gekozen.

Meer reservaat in plaats van agrarisch natuurbeheer?

Een ander alternatief is het vormen van een veel groter reservaatgebied. Probleem op dit moment is dat er vooralsnog geen belangrijke grotere oppervlakte reservaat beschikbaar is (vanuit het provinciale quotum en de prioriteitstelling).

In andere gebieden (zoals Westzaan) blijkt omvangrijke reservaatvorming vrij kostbaar. Het gebied moet ten behoeve van de weidevogels immers blijvend agrarisch beheerd worden. Voor het beheer door een terreinbeherende instantie met graasdieren zijn eveneens (maar mogelijk minder) bedrijfsgebouwen nodig. Over het kostenverschil tussen beheer door een terreinbeherende instantie en door boeren worden hier geen uitspraken gedaan. Berekeningen elders op dit vlak geven geen eenduidig beeld en blijken sterk voor discussie vatbaar. Gelet op het recent (1996) vastgestelde beleid en de noodzakelijke herziening van het beheersplan Arkemheen (1998) vindt de Landinrichtingscommissie het niet haar taak een discussie over dit soort alternatieven te voeren.

3.4 Gevolgen van boerderijverplaatsing voor de milieubelasting

De milieubelasting op de verplaatste bedrijven zal door de extensieve veebezetting niet hoger zijn dan die op de veldkavels. In het achtergronddocument landbouw zijn de berekende stikstofverliezen op een bedrijf met 1,2 melkkoeien per ha vrijwel nihil (10 of minder kg N per ha). De fosfaatverliezen zijn afkomstig van de organische mest gift. Omdat de fosfaatgift tevens bepaald wordt door het bemestingsadvies wordt voor verschillende situaties en vrijwel gelijk fosfaatverlies van 27 kg P₂O₅ berekend. De komende jaren zal aan de hand van onderzoek blijken, welke maatregelen getroffen moeten worden om dit fosfaatverlies verder te beperken.

3.5 Aanvullende informatie over financiële haalbaarheid en waarborgen voor het beheer

De financiële haalbaarheid van boerderijverplaatsing naar de polder is een aparte notitie behandeld. Deze is als bijlage 8 bijgevoegd. De financiële haalbaarheid van boerderijverplaatsingen naar de polder wordt sterk door individuele situaties bepaald. Uit de eerdergenoemde notities blijkt dat met de huidige boerderijverplaatsingsregeling, de huidige beheersvergoedingen en de huidige rente er onder gunstige omstandigheden al verplaatsingen mogelijk zijn. De bedrijven worden dan verplaatst en vergroot tot 50 à 60 ha en voeren op 60% van de oppervlakte een "15 juni" beheer.

Aanvullende vormen van financiering zijn mogelijk door groenfondsfinitiering (voorwaarde thans biologische landbouw) of grondbank-achtige constructies (Fagoed).

Waarborgen van het beheer zitten primair in beheersvergoeding. De beheersvergoeding vormt een compensatie voor gedeelde inkomsten. Als zodanig is het beheer en de beheersvergoeding integraal onderdeel van de bedrijfsvoering op de verplaatste bedrijven.

Om meer zekerheid voor de langere termijn te krijgen over de continuïteit van het beheer zouden langjarige afspraken gemaakt moeten worden. Artikel 30 van de Regeling beheersovereenkomsten en natuurontwikkeling (Rbon) biedt ruimte om in het kader van de boerderijverplaatsing een beheersovereenkomst met een looptijd van maximaal 15 jaar aan te gaan, onder de voorwaarde dat deze tussentijds niet wordt beëindigd. Ook zijn erfpachtconstructies of andere langjarige afspraken over beheer en vergoeding denkbaar. Het inbouwen van de erfpachtvariant brengt overigens hogere kosten met zich mee dan waarmee in het VOP/MER rekening is gehouden.

Verdere uitwerking van de financiële haalbaarheid en waarborgen voor het beheer zijn pas zinvol nadat een principebesluit over verplaatsing naar de polder genomen is (het VOP/MER gaat dit punt uit van alternatieven). Vermoedelijk zullen er enige extra middelen nodig zijn om bedrijven naar de polder te verplaatsen. Extra middelen zijn zeker nodig als actief gestreefd wordt naar de verwerving van bestaande locaties voor verplaatsers. De concurrentie met particulieren (wonen en niet-agrarische bedrijvigheid) bij het verwerven van bestaande bedrijven in de polder is thans al groot. In de laatste drie jaar zijn twee potentiële boerderijvestigingslocaties in de polder “verloren” gegaan. Particulieren bieden hogere prijzen dan het BBL. Ook de sloop van verouderde opstallen kan extra kosten met zich meebrengen.

3.6 Locatiekeuze en landschappelijke openheid

Op de relatie boerderijbouwlocaties en de mogelijke aantasting van de landschappelijke openheid is in de achtergronddocumenten landschap en natuur en de het VOP/MER vrij uitvoerig ingegaan. Op bijgevoegde ruimte-massa kaart (bijlage 9) zijn de 8 in het VOP/MER aangegeven boerderijbouwlocaties aangegeven. Naast deze locaties zijn alle elementen in de polder, die hoger zijn dan 1 meter, aangegeven (op basis van de digitale TOP10 vector kaart). Tevens zijn op deze kaart de ontwikkelingen van Amersfoort en Nijkerk aan de randen van de polder met een arcering aangegeven.

In het algemeen hebben insprekers een voorkeur voor het gebruik van bestaande bedrijven voor de vestiging van te verplaatsen bedrijven. Voordelen van bestaande locaties zijn: beperkte aantasting van de openheid en weinig extra verstoring van weidevogels.

De praktijk leert dat de mogelijkheden om bestaande bedrijven te verwerven beperkt zijn en dat particulieren bereid zijn meer dan de agrarische waarde te betalen, ten behoeve van woonboerderijen. Het streven om bestaande bedrijven te verwerven zal extra kosten met zich meebrengen.

Niet alle bestaande locaties zijn onderzocht (zie kaart: door landinrichtingscommissie onderzochte mogelijk boerderijbouwlocaties) op de mogelijkheden voor verplaatsing. Alleen locaties, waarvan een reële verwachting bestond dat de bedrijven in de komende jaren te koop komen, zijn onderzocht. In het algemeen kan gesteld worden dat nieuwvestiging op bestaande bedrijven aan de zuid- of westrand van de polder de minste schade zal toebrengen aan de bestaande natuur- en landschapswaarden. Andere bestaande locaties in de polder vragen een eigen afweging, waarbij ook sloop van de bedrijfsgebouwen en -woningen overwogen zou kunnen worden. Voor een dergelijke sloop zijn op basis van het VOP/MER geen middelen beschikbaar.

3.7 Gevolgen van stedelijke ontwikkelingen voor de weidevogelpopulatie

De stedelijke ontwikkelingen zijn met een arcering globaal op de ruimte-massakaart aangegeven. Zowel het VOP/MER als de eerste plannen voor een groenstructuur van Amersfoort gaan uit van een sterk conserverend karakter voor de polder Arkemheen. In het recent opgestelde groenstructuurplan voor Amersfoort wordt de noodzaak van een duurzame melkveehouderij in dit gebied onderschreven.

Het recreatief gebruik van de polder wordt ook in de groenstructuurvisie Amersfoort beperkt tot de randen van de polder (westzijde Laak + Laak en oude Zeedijk met stoomgemaal en Nieuw Hulckestein). Verbreding van de Laak voor de watersport van Amersfoort tot het Randmeer is een wens waarvan de financiële haalbaarheid nog twijfelachtig is. In hoeverre het lukt om de recreatieve druk uit Amersfoort in de polder daadwerkelijk binnen de perken te houden is thans niet aan te geven. Belangrijke vraag hierbij is welke verbinding(en) er komen tussen de wijk Vathorst en de polder. Naar verwachting is een toename van de recreatieve druk op de polder niet echt tegen te houden. Vooral een duidelijke toename van wandelen en fietsen op de bestaande wegen zal negatieve gevolgen hebben op de weidevogelpopulatie.

3.8 Relatie boerderijverplaatsing - peilen en begrenzing relatienotagebieden

De in twee van de vier planalternatieven opgenomen boerderijverplaatsingen naar de polder beïnvloeden de keuzemogelijkheden voor andere peilen en een andere begrenzing van de relatienotagebieden in beperkte mate.

De te verplaatsen bedrijven moeten op een deel van hun bedrijf (ca. 20 ha dicht bij de bedrijfsgebouwen gelegen gronden) een goede kwaliteit gras kunnen telen. Het peil moet - binnen de mogelijkheden van het peilbesluit - hierop aangepast zijn. Een verdere vernatting rondom de nieuwe bedrijfsgebouwen is niet mogelijk. Een vernatting op het achterste deel van het bedrijf is bespreekbaar, zeker als hier een (extra beheers-)vergoeding tegenover staat.

De te verplaatsen bedrijven kunnen geheel of gedeeltelijk binnen beheersgebieden liggen. Onder gunstige omstandigheden is meer dan de vereiste 50% beheer inpasbaar in de bedrijfsvoering.

4. Overige opmerkingen

Het in het VOP/MER op blz. 44 gedane voorstel om “met de ontwikkeling van een natuurlijke oeverbegroeiing de krekken beter zichtbaar te houden” moet vanuit de doelstellingen weidevogels en wintergasten zeer terughoudend worden omgegaan. Vooral hogere beplanting, zoals riet, heeft een aantoonbaar negatief effect.

De verstedelijking en een sterk op natuur gerichte bedrijfsvoering in Arkemheen biedt mogelijkheden voor vermarkting van de in deze polders geproduceerde producten. De landinrichtingscommissie kan hierbij een initiërende rol spelen.

Vestiging van nieuwe bedrijven in de polder geeft geen belangrijke verandering van de verkeersbewegingen in de polder. Te verplaatsen bedrijven komen langs bestaande wegen in de polder.

Het verkeer naar en van de te verplaatsen bedrijven komt in de plaats van het verkeer naar de versnipperde veldkavels. Het karakter en de verkeersbelasting op de polderwegen verandert hierdoor niet wezenlijk. Het effect van een toename van het aantal bewegingen rondom de bedrijfsgebouwen is verdisconteerd in het effect op de aantasting van de openheid door de bebouwing.

Bijlagen:

- Bijlage 1: Beleid en doelen voor de polder Arkemheen
- Bijlage 2: Weidevogeltellingsgegevens 1992 en 1995
- Bijlage 3: Effectbepaling weidevogels, met ecoprofielen
- Bijlage 4: Berekening effect boerderijverplaatsing op weidevogels
- Bijlage 5: Plan van Aanpak t.b.v. peilbesluit voor het gebied rond Nijkerk
- Bijlage 6: Mogelijkheden voor vernatting poldergebied Nijkerk-Putten
- Bijlage 7: De landbouw in Nijkerk-Putten
- Bijlage 8: Financiering boerderijverplaatsing Nijkerk-Putten
- Bijlage 9: Kaarten uit het VOP/MER

Samenvatting en conclusies

Deze aanvullende notitie neemt het VOP/MER Nijkerk-Putten en de daarin beschreven alternatieven als uitgangspunt.

De notitie biedt aanvullende informatie ten behoeve van de Milieueffectrapportage, ten aanzien van het beleid, doelen en eisen voor de polder Arkemheen en ten aanzien van een optionele boerderijverplaatsing naar de polder Arkemheen.

De polder Arkemheen heeft volgens het beleid een belangrijke functie voor de natuur en grondgebonden landbouw. De waarden van het gebied voor de natuur komen vooral tot uiting in de aanwezigheid van grote aantallen weidevogels, wintergasten en - in mindere mate - botanische waarden. Voor weidevogels en wintergasten is het gebied geschikt vanwege de openheid en rust. Ook een hoge grondwaterstand draagt eraan bij dat het gebied tot de beste weidevogelgebieden in Nederland behoort.

De polder Arkemheen heeft tevens een belangrijke functie voor de landbouw. Het geringe aantal bedrijven in de polder maakt dat er veel (veld)kavels op grote afstand van de bedrijfsgebouwen liggen. De landbouw in het gebied Arkemheen staat onder druk, vooral vanwege de kosten die de afstand tussen kavels en bedrijfsgebouwen met zich meebrengt. Het relatief extensieve agrarische beheer is van belang voor de weidevogels.

De polder Arkemheen heeft deels een reservaat- en voor het grootste deel een beheersstatus. In de begrensde gebieden is op ca. 40% van de oppervlakte een beheersovereenkomst van kracht. Na verwerving en inrichting kunnen de reservaten zich bij een adequaat beheer verder ontwikkelen als reservaat voor kritische weidevogels als kempaan, watersnip en zomertaling. Het waterpeil (met name een hoog peil in het voorjaar) kan na verwerving op het gewenste beheer worden afgestemd. Landinrichting draagt bij aan een snellere verwerving en inrichting van de reservaten.

Het beheersgebied biedt mogelijkheden om landbouw en vooral de minder kritische weidevogels samen te laten gaan. Voor uitbreiding van het beheersgebied via de ruime jas methode bestaan goede argumenten. Een besluit hierover valt buiten de competentie van de landinrichting. Het huidige peilbesluit vormt een goed compromis voor weidevogels en landbouw. Peilverlaging wordt in het provinciale waterhuishoudingsplan uitgesloten. De consequente peilhandhaving en de technische mogelijkheden hiertoe vragen nadere aandacht. In het kader van het binnenkort te herzien peilbesluit zal hier naar onderzoek worden gedaan. Hierbij zal moeten blijken of een verbetering van de waterhuishoudkundige inrichting kan bijdragen tot een betere peilhandhaving of een verdere optimalisatie van de grondwaterstanden voor natuur en landbouw.

In de notitie worden de gevolgen van nieuwvestiging van bedrijven in de polder beschreven. Op basis van inventarisatiegegevens, literatuuronderzoek en 'professional judgement' blijkt het niet verantwoord om de gevolgen in exacte termen te voorspellen. De nieuwvestiging kan volgens het VOP/MER alleen onder voorwaarden. Een beperkt aantal grote extensieve bedrijven is toegestaan, met op meer dan de helft van de oppervlakte een (langdurige) beheersovereenkomst, op vooraf zorgvuldig geselecteerde locaties. Peilverlaging wordt uitgesloten. Om effectverschillen van boerderijbouw op de geselecteerde locaties in beeld te kunnen brengen is er een modelstudie uitgevoerd. Deze modelstudie is vervolgens geconfronteerd met de weidevogelinventarisaties van de afgelopen jaren. Op basis van het model heeft de nieuwvestiging van bedrijven op de in het VOP/MER aangegeven locaties nauwelijks aantoonbaar negatieve gevolgen op de weidevogels. In de reservaatgebieden zijn er geen aantoonbare gevolgen. Voor wat betreft het beheersgebied is dit te verklaren uit het feit dat in het model, de gevolgen grotendeels in de schaduw vallen van reeds bestaande verstoringsbronnen zoals (snel-)wegen, bestaande bebouwing etc. Voor wat betreft de reservaten blijft de invloedssfeer van de nieuwbouwlocaties op grote afstand. In de confrontatie met de recente inventarisatieresultaten blijkt het model echter op diverse punten af te wijken van de werkelijkheid. Op diverse plaatsen blijken in de volgens het model 'reeds verstoorde zones' in werkelijkheid nog hoge aantallen weidevogels voor te komen, waaronder ook kritische soorten. Dit gegeven betekent in elk geval dat de praktijk weerbarstiger is dan de theorie en dus geen garanties kunnen worden gegeven dat de nieuwbouw de weidevogelstand in het geheel niet aantast. De relatieve beoordeling van de locaties in het VOP-MER ten opzichte van weidevogels (meer of minder bezwaarlijk) wordt, in grote lijn echter wel, zowel in theorie als praktijk, bevestigd. Duidelijk is in elk geval dat het de voorkeur verdient zoveel mogelijk bij bestaande bebouwing aan te sluiten teneinde extra versturende invloeden te beperken. De verwerving van

bestaande locaties voor hervestiging vraagt echter wel extra middelen en is afhankelijk van het marktaanbod.

Het effect op weidevogels in Arkemheen, bij een ontwikkeling op langere termijn zonder boerderijverplaatsing (in twee van de vier alternatieven van het VOP/MER opgenomen), blijkt eveneens moeilijk te voorspellen. Verwacht wordt dat het huidige agrarische belangstelling voor de polder op termijn zal gaan afnemen. Enerzijds is dit een gevolg van de verwachte ontwikkelingen in de landbouw, waarbij door een toenemend grondaanbod veldkavels op afstand minder van belang zijn voor de overblijvende, grondgebonden melkveehouderijbedrijven. De kosten van het beheer op afstand zouden in dit geval steeds zwaarder gaan wegen en leiden tot een terugtrekkende landbouw uit het gebied. Een dergelijke ontwikkeling in combinatie met een toenemende verstedelijkingsdruk op het gebied, kan met name in het zuidwestelijk deel van Arkemheen leiden tot een meer hobbymatig gebruik. Een in dit geval te verwachten toename van beweiding door schapen, paarden of pony's zal een sterk negatief effect hebben voor de weidevogels. Een alternatief scenario is echter ook denkbaar. Bij een afnemend agrarisch belang kan het agrarisch natuurbeheer (beheersovereenkomsten) in het gebied verder opleven. Met een goede beheersvergoeding kan het voor veel bedrijven interessant zijn om hun veldkavels in extensief eigen beheer te houden. In dit geval zou de dekking alsmede de zwaarte van de beheersovereenkomsten ver boven de huidige 40 % kunnen stijgen. Een dergelijk scenario zou voor de weidevogels ideaal kunnen zijn. De te verwachten autonome ontwikkeling blijft moeilijk te raden en zal zich tussen bovengenoemde uitersten bewegen.

De Landinrichtingscommissie ziet het meeste perspectief in een situatie met een beperkt aantal nieuw te vestigen weidevogelvriendelijke bedrijven, waarbij op meer dan de helft van de grond een langjarige beheersovereenkomst is afgesloten. Andere alternatieven zoals een substantiele uitbreiding van het reservaatgebied zijn niet onderzocht. Dergelijke alternatieven vallen buiten recent vastgesteld beleid en zijn in het kader van de landinrichting niet te realiseren (grondverwerving binnen tijdshorizon landinrichting niet realistisch).